

IZVORI PRUŠČAKOVE STILISTIKE Sekkaki – Qazwini – Pruščak

Jusuf RAMIĆ

UDK 811.411.21`38
821.163.4(497.6).09 Pruscak H.K.

SAŽETAK: Trojica najmjerodavnijih naučnika kada je riječ o klasičnoj arapskoj stilistici kod nas i u svijetu. Arapska stilistika doživjela je svoj puni uspon u vremenu Sekkakija i Qazwinija, a kod nas u vremenu Hasana Kafije Pruščaka. Od tada pa sve do arapskog preporoda u devetnaestom stoljeću nema nijednog ozbiljnijeg djela iz ove oblasti.

Sekkaki (555-626/1160-1228) je pročelnik ove trojice. On je u svom enciklopedijskom djelu *Miftabu l-'ulumi* u trećem dijelu dao pregled arapske stilistike u sva tri njena dijela.

Qazwini (666-739/1267-1338) je autor djela *Telbisu l-Miftabi* koje predstavlja najuspjeliju redakciju Sekkakijevog djela. On je pored ove redakcije autor i djela *Al-Idahu fi 'ulumi l-belaga* koje u naučnim krugovima slovi kao komentar *Telbisa*, odnosno pojašnjenja nekih stavova u tom djelu na što upućuje i sam naslov djela.

Pruščak (951-1024/1544-1615) je priredio *Telbis* Qazwinija i nazvao ga *Tembisu l-Telbisi*. Koncept djela Pruščak je napisao 1599. godine, dok je definitivnu redakciju djela završio 1602. godine, kako to stoji na kraju rukopisa koji je pohranjen u Gazi Husrev-begovoj biblioteci u Sarajevu. Neka pitanja koja su ostala nejasna u *Temhisu* pojasnio je u komentaru *Temhisa*.

Ključne riječi: Stilistika, književna kritika, Sekkaki, Qazwini, Pruščak, GH biblioteka, dijelovi stilistike: me'ani, bejan, bedi', kasaid nebevije, 'asru l-bedi'ijjat...

Stilistika i književna kritika

Književna kritika je veoma značajna grana arapske književnosti. Prve začetke književne kritike nalazimo u vremenu Omajada, mada nije isključeno da je ona postojala i prije u obliku usmenih komentara. Književna kritika u omajadskom vremenu uglavnom je vodila računa o formalnim, spoljašnjim efektima bez ulaženja u motive i namjere. Kasnije kada su iz poezije diferencirale pjesničke vrste počinje da se javlja i studioznija kritika.

U abasidskom periodu, prema mišljenju autora rada u časopisu

Mogućnosti (Split, 1979., str. 940), književna kritika se može podijeliti na: filološku, komparativnu i transcendentnu književnu kritiku.

1. Filološka kritika prije svega poklanja pažnju jeziku književnog djela, ali sadrži i elemente polihistorijskog metoda, jer se vrši dijahrono izučavanje jezika. Ona se kreće u okvirima forme, strukture izraza i značenja riječi.

Tako je Abu Ali al-Hatimi (umro 388/998), učitelj Sekkakija, u djelu *Al-Risala al-Hatimija* (Traktat Hatimija) osporio Al-Mutenebbiju upotrebu nekih

množina koje se nalaze u njegovoj poeziji kao, npr., upotreba množine buqatun umjesto ebwaqun (truba, rog) u stihu u kome stoji:

*Fe in kane ba'du n-nasi sejfen li
evlettin fe fi n-nasi buqatun leha
we tubul*

2. Komparativna kritika koja vrši upoređivanje i istovremeno istraživanje i kritičko vrednovanje i stare i nove književnosti. Zbog odsustva utvrđenih kriterija vrednovanja i metoda istraživanja veoma je bliska impresionističkoj kritici.

Pročelnik komparativnog pravca je Al-Qadi 'Ali al-Đurđani

(umro 392/1001), autor jedne od dvije mawazene, dva uporedna propitivanja poezije. Rođen je u Đurđanu početka četvrtog hidžretskog stoljeća. Napisao je mnoga djela, a jedno od najvažnijih je ova muwazena koja predstavlja krajnji domet književne kritike poslije koje nastaje zastoj u ovoj oblasti i traje sve do Muhammeda Abduhua i preporoda koji je zahvatio arapski svijet potkraj 19. i početkom 20. stoljeća.

3. Transcendentna kritika koja književna djela ispituje i kritički ocjenjuje podvrgavajući ih stanovitim vanknjiževnim mjerilima. Vrijednost djela koje se procjenjuje često zavisi i od stepena obrazovanja kritičara, te se prema tome može nazvati i eruditivnom kritikom.

Stilistika se izučava u okviru književne kritike sve do vremena Sekkakija, autora djela *Miftahu l-'ulum*, u kome je sistematizirao ovu oblast, mada mu to mnogi osporavaju (Muftić, 1998 : 30). Tada se stilistika izdvaja kao samostalna oblast. Nakon toga skoro jedno stoljeće javlja se Qazwini sa najuspjelijom redakcijom Sekkakijevog djela. Oba autora bez obzira na ovaj vremenski raspon, predstavljaju posljednju etapu u razvoju arapske stilistike. Njihovim stopama krenuo je i Hasan Kafi Prušćak. Poslije njih skoro da nema nijednog ozbiljnijeg rada iz oblasti arapske stilistike.

Sekkaki je relativno kasno počeo da piše. Prije toga radio je kao obrtnik. Njegovo puno ime je Abu Ja'qub Jusuf ibn Ebi Bekr, dok je Sekkaki njegov nadimak. Rođen je u Transoksaniji, a umro u Fergani, Turkestan. Turčin je porijeklom pa su mu otuda pripisani i neki stihovi na turskom jeziku. Međutim, on je poznatiji po djelu *Miftah al-'ulum* iz oblasti arapske stilistike, pa ipak i pored toga ovo djelo se teško može naći u rukopisu jer je moćna redakcija koju je uradio Qazwini potisnula u zaborav originalni rukopis Sekkakija.

Redakcija Qazwinija (*Telhisu l-Miftabi*)

Dželaluddin al-Qazwini je rođen u Mosulu. Bio je kadija u Rumeliji, zatim u Kairu, pa vrhovni sudija (qadi l-qudat) u Damasku u Siriji. Umro je 739/1338. god. Napisao je mnoga djela, a iz oblasti stilistike: *Telhisu l-Miftabi* i *Al-Idabu fi 'ulumi l-belaga*, u kome je pojasnio neke manje jasne stavove u *Telhisu l-Miftabu*, našto ukazuje i sami naslov djela.

Redakcija Qazwinija doživjela je mnoge komentare, čak je više komentarisana i od samog originalnog djela Sekkakija. Navodimo hronološki neke od tih komentara:

1. *Al-Idabu fi 'ulumi l-belaga* je komentar koji je napisao sam autor Telhisa kako bi pojasnio manje jasne njegove dijelove i detaljnije izložio neka koncizna mjesta u Telhisu. On je shvatio da su neka pitanja ostala nejasna u Telhisu pa je riješio da ih u ovome komentaru pojasni, našto ukazuje i sam naslov komentara.
2. *Miftahu Telhisi l-Miftabi*. Autor ovog komentara je al-Halhal, umro 745/1344. godine.
3. *'Arusu l-efrahi fi šerhi Telhisi l-Miftabi* (Nevjestino veselje u komentaru Telhisu l-Miftaha). Autor komentara je Behaudin al-Subki, čuveni šejh, imam, muftija i hudždžetu l-islami (autoritet islama), umro 773/1371. godine.
4. Šerhu Telhisi l-Qazwini. Autor komentara je Muhammed ibn Jusuf Naziru l-džejsi, umro 786/1384. godine.
5. Šerhu Talhisi l-Miftahi li l-Qazwini. Autor komentara je Šemsuddihn al-Konjevi, umro 788/1386. godine.
6. Šerhu l-Mutawwel i Šerhu l-Muh-tesar. Autor i jednog i drugog komentara je Sa'aduddin al-Taftazani, umro 792/1389. godine.
7. *Aš-Šerhu l-atwel*. Autor ovog komentara je Isamuddin, umro 951/1544. godine.
8. *Temhisu l-Telhisi*. Autor ove pretrade je Hasan Kafi Prušćak, umro 1024/1615. godine.

9. *Mewhibu l-fettabi fi šerhi Telhisi l-Miftabi*. Autor ovog komentara je Ja'qub al-Magribi, umro 1110/1698. godine.

Nakon ovih prerada i komentara vidljivo je da je redakcija Qazwinija bila i ostala glavni izvor arapske stilistike koja je u zaborav potisnula Sekkakija i njegovo djelo sve do pojave Džemaluddina al-Afganija i Muhammeda Abduhua u devetnaestom stoljeću.

Prerada Prušćaka (*Temhisu l-Telhis*)

Hasan Kafi Prušćak je preradio i pročistio Telhis Qazwinija pod naslovom *Temhisu l-Telhisi*, a onda je kao i Qazwini napisao jedan komentar pod naslovom Šerhu Temhisi l-Telhisi kako bi neka pitanja koja su u Temhisu izgledala manje jasna pojasnio u komentaru.

Hasan Kafi Prušćak je rođen u Pruscu. Tu je završio osnovno i srednje obrazovanje, a onda je otišao u Carigrad, gdje je nastavio svoje školovanje. U Carigradu je ostao oko devet godina, a potom se 1575. godine vratio u domovinu sa idžazetnom, Nizamu l-'ulemai ila hatemi l-enbijai (Niz učenjaka sve do pečata Vjerovjesnika).

Idžazetnama (arapsko-perzijska složenica) je pismena dozvola profesora učeniku koji je savladao određeno gradivo da ga može meritorno prenositi dalje. Takvu diplomu dobio je Hasan Kafi Prušćak od svoga učitelja Kara Jilana. U toj diplomu navedena su imena od prvog učitelja, utemeljitelja dotične naučne oblasti pa do posljednjeg u ovom slučaju Kara Jilana, koji je ovu diplomu iz oblasti pravnih nauka izdao Hasanu Kafiji Prušćaku.

Hasan Kafi Prušćak je iza sebe ostavio mnoga djela koja se danas nalaze u Gazi Husrev-begovoj biblioteci u Sarajevu. Neka od ovih djela su prevedena kako na Istoku tako i na Zapadu, a mnoga od njih su i zagubljena. O njima znamo samo ono što je naveo Hasan Kafi Prušćak u svojoj

autobiografiji i neki drugi pouzdani autori koje navodi Hazim Šabanović.

O Hasanu Kafiji Pruščaku pisali su mnogi, a među njima i profesori Fakulteta islamskih nauka u Sarajevu. Omer Nakičević je autor djela *Hasan Kafi Pruščak, pionir arapsko-islamskih nauka u BiH*. To je njegov magistarski rad odbranjen na arapskom jeziku u Kairu na Filozofskom fakultetu, a preveden i odbranjen u Sarajevu 1977. godine. O Pruščaku i njegovom opusu pisao je i Almir Fatić. On je na Fakultetu islamskih nauka u Sarajevu 2005. godine odbranio magistarski rad pod naslovom Tefsirske rasprave Hasana Kafije Pruščaka. Rad je, međutim, bio prijavljen pod naslovom *Stilistika Kur'ana u djelu Hasana Kafije Pruščaka*. Međutim, došlo je do promjene naslova iz nama nepoznatih razloga. Oba naslova su vezana za Kur'an, hermeneutika i stilistika Kur'ana, a sam sadržaj rada je iz oblasti stilistike Kur'ana. Autor u radu analizira djela Hasana Kafije Pruščaka iz oblasti stilistike, a ne iz oblasti hermenautike Kur'ana. Naslov rada Tefsirske rasprave Hasana Kafije Pruščaka i njegov sadržaj nisu kompatibilni pa je otuda autor riješio da rad objavi pod naslovom pod kojim je i prijavljen.

Hasan Kafi Pruščak i klasična arapska stilistika

Stilistika, arapski? Ilmu l-bela-ga je nauka o stilu. Arapi su još u predislamskom dobu vodili računa o stilu i načinu izražavanja. U njihovoj poeziji nailazimo na mnoge stilske figure. Oni su, dakle, poznavali stilistiku prije nego je ona normirana kao nauka.

Arapska stilistika se sastoji iz tri dijela: 'Ilmu l-me'ani (sintaktostilistika), 'Ilmu l-bejan (semantostilistika) i 'Ilmu l-me'ani bedi' (nauka o pjesničkim ukrasima).

Ilmu l-me'ani (Sintaktostilistika)

Sintaktostilistika je nauka o značenjima, odnosno o podešavanjima govora određenoj govornoj situaciji. Njeno područje je rečenica: navođenje

i ispuštanje osnovnih dijelova rečenice i njenih dodataka. U nekim jezicima red riječi u rečenici je ustaljen i on služi za izražavanje gramatičkih značenja. U našem jeziku je slobodan i služi za izražavanje stilskih vrijednosti. On ponekad narušava ustaljeni red riječi u rečenici.

Ilmu l-bejan (Semantostilistika)

Semantostilistika je nauka koja ispituje figurativno izražavanje na osnovu stilskih figura, odnosno tro-pa kojima se bavi. Ona obuhvata tri osnovne cjeline arapske stilistike: poređenje sa metaforom, metonimija sa sinegdohom i alegorija.

Treća oblast arapske stilistike jeste nauka o pjesničkim i proznim ukrasima od kojih su neki formalne, a drugi sadržajne naravi...

Čini se da je ova treća oblast klasične arapske stilistike još od trećeg hidžretskog stooljeća dobila svoju samostalnost i izdvojila se kao posebna naučna oblast. Sekkaki je u djelu *Miftahu l-'ulum* potpuno ignorisao upotrebu ove riječi (lem jaste'amil kelimete l-bedi'). Za Qazwinija je ova oblast arapske stilistike akcidenicijalne naravi (tahsinun 'aredijun), dok je za Hasana Kafiju Pruščaka to dopuna prvoj i drugoj oblasti arapske stilistike (Al-Holi, 1962 : 232; Nakičević, 1977 : 55; Fatić, 2005 : 86 u rukopisu).

'Ilmu l-bedi' (Nauka o pjesničkim ukrasima) Ovo je treća oblast arapske stilistike po redosljedju primjene, a prva po svome postanku kod Arapa. Poznata je bila Arapima i prije nego je sistematizirana. U arapskoj predislamskoj poeziji pjesnici toga vremena obilato su koristili paronomaziju (al-džinas), antitezu (al-tibak) i druge formalne i sadržajne pjesničke ukrase. Ova stilska sredstva prisutna su i u Kur'anu i hadisu Allahova Poslanika. Sama riječ al-bedi' spomenuta je u Kur'anu u značenju participa aktivnog u ajetu u kome se kaže: "Bedi'u s-semavati ve l-erdi" (On je Stvoritelj nebesa i Zemlje).

O ovoj nauci pisao je Džahiz u svojim djelima. Istina, dosta razbacano i sa nesigurnom terminologijom.

Poslije Džahiza i njegovih rasutih bilježaka došao je Ibnu l-Mu'atezz i sistematizirao ovu oblast.

Njegovo djelo *Kitabu l-bedi'* predstavlja prvi pokušaj sistematizacije ove znanosti. Pet figura on je postavio kao osnovu poetskog stila (metafora, paronomazija, antiteza, simploha i silogizam), a njih pet slijede dvanaest drugih stilskih ljepota (alegorija, prividno neznanje, umetanje, promjena načina izlaganja, dvosmislenost, odustajanje, pojačavanje pohvale, šala u smislu zbilje...).

Ibnu l-Mu'atezza slijedili su i drugi autori. Njegov savremenik Qudame ibn Dža'fer je zabilježio dvadeset vrsta što formalnih što sadržajnih pjesničkih ukrasa, a Usame ibn Munqiz u djelu *Naqdu š-š'ri* je tome dodao još pet. Među stilističarima koji su zdušno radili na ovom sakupljanju treba spomenuti Al-'Askerija, autora djela *Kitabu l-sinaatejni* (Knjiga o poeziji i prozi), koji je sakupio nešto oko trideset i sedam ukrasa, a isto toliko i Ibn Rešiq, autor djela *Al-'Umda*, te Ibn Ebi l-Isbe'a, umro 654/1256., autor djela *Tabriru l-tabbiri fi 'ilmi l-bedi'* koji je taj broj popeo na devedeset stilskih ukrasa. Sazwini je recimo broj stilskih ukrasa u djelu *Al-idah fi 'ulumu l-Qazwini* sveo na četrdeset i sedam vrsta pjesničkih ukrasa, a Hasan Kafi Pruščak je taj broj smanjio još za deset formalnih i sadržajnih pjesničkih ukrasa.

'Arsu l-Bedi'ijjat Qasaidun Nebewije

Ovo je vrijeme koje je u arapskoj književnosti označeno kao vrijeme bedi'ijjata, kasida, oda, posvećenih Allahovu poslaniku Muhammedu, alejhis-selam. Stilistika je izvršila strahovit utjecaj na pjesnike. Tada se javlja posebna vrsta poezije, odnosno kasida posvećenih Allahovu Poslaniku u kojoj se u svakom stihu nalazi po jedan pjesnički ukras.

U tome je najdalje otišao Safi-juddin Al-Hilli, umro 740/1339. g., autor kaside *Al-Kafija al-badi'ijja*. Ova kasida, hvalospjev Poslaniku, ima oko 140 stihova. U svakom stihu

se nalazi po jedan pjesnički ukras. Nakon toga Al-Hilli je napisao i njen komentar. Kasida je rađena po uzoru na Kasidei burdu Busirija. Kazana je u metru al-besit sa rimom na slovo mim pa se otuda zove i Kasidei mimija kao što je i Busirijeva kasida kazana u istom metru, sa istom rimom i istim imenom. Međutim, postoje velike razlike među njima. Burda busirija kazana je spontano, prirodno i neusiljeno, dok je kasida Al-Hilli usiljena i neprirodna.

Izvori Pruščakove stilistike

Kur'an je prvi i osnovni izvor Pruščakove stilistike. Kur'anski ajeti u *Tembisu* i komentaru *Tembisa* nekada su u cijelosti citirani, a nekada samo u dijelovima u kojima se nalaze dokazi koji potvrđuju određeno pravilo arapske stilistike.

Drugi izvor Pruščakove stilistike jeste hadis Allahova Poslanika. Na isti način on je koristio i hadis u dokazivanju pravila arapske stilistike citirajući ga ponekad u cijelosti, a nekada samo u dijelovima kao, npr., dio hadisa "Šaheti l-vudžuhu..." (Lica se izobličije) s kojim je Poslanik u Bici na Hunejnu zaustavio prodor neprijatelja i natjerao ga u bijeg. Ovaj hadis se nalazi u Muslimovoj zbirci

hadisa. Njega komentariše i Asqalani u djelu *Fethul-bari* i Mubarekfuri u djelu *Al-Rehiqu l-mahtum* (str.415). Ovaj hadis prije Pruščaka koristio je Qazwini u djelu *Al-Idab* (str.418) i Hariri u *Megamatima* – Pripovjedačka proza (str.106) i mnogi drugi koji su u svojim radovima raspravljali o arapskoj stilistici.

Kada se borba u dolini Hunejn rasplamsala Poslanik se sage, uze šaku prašine i baci je u lice neprijatelja, pa zatim reče: "Šaheti l-vudžuhu fe ma haleqal-lahu minhum insanen illa mele'e 'ajnejhi turaben bi tilke l-qabdati fe vellu munhezimine" (Lica se izobličije, a Allah nije stvorio nikoga a da mu nije napunio oči prašinom iz te šake, kazna ih je stigla, a kraj im se nazire).

Radi se o iqtibas, preuzimanju odlomaka iz hadisa. To preuzimanje može biti sa većim ili manjim izmjenama, ali i sa izričitim isticanjem preuzetog dijela kao što je vidljivo u ovom tekstu.

Treći izvor Pruščakove stilistike jeste arapska predislamska i islamska poezija. Nije nimalo jednostavno navesti sve ono što je Pruščak preuzeo iz ove poezije ili što je preuzeo od drugih komentatora Sekkakija i Qazwinija kao što je, recimo, Taf-tazani i drugi.

Sve ovo govori da je Pruščak u tom vremenu koristio svu njemu dostupnu literaturu iz oblasti arapske stilistike i da se kritički odnosio prema toj literaturi.

Zaključak

Rad prati nastanak i razvoj arapske stilistike u sva tri njena dijela. U samom početku stilistika je izučavana u okviru književne kritike. Kasnije se izdvaja kao samostalna naučna oblast koja obuhvata 'Ilmu l-meani i 'Ilmu l-bejan (sintaktostilistiku i semantostilistiku). Treća oblast izdvojila se kao samostalna naučna oblast zahvaljujući Ibn al-Mu'atezzu, halifi jednog dana.

Sekkaki, Qazwini i Pruščak 'Ilmu l-bedi' uzimaju samo kao dodatak stilistici. Sekkaki izbjegava upotrebu riječi al-bedi'. Qazwini je uzima kao akcencijalnu narav, a Pruščak kao dopunu prvoj i drugoj oblasti stilistike.

Mnogo kasnije iz ove oblasti izdvajaju se bedi'ijjati, posebna vrsta poezije kazane u pohvalu Muhammeda, alejhis-salam. To je posebna poezija u čijim stihovima se nalaze skoro svi pjesnički ukrasi. Kazana je po uzoru na *Kasidei burda* Busirija, umro 694/1296. U tome je najdalje otišao Al-Hilli.

Izvori i literatura

- Rukopisi:
- Pruščak, Hasan Kafi. *Tembisu t-telhis*. Rukopis u GHB u Sarajevu br. 1689.
- Pruščak, Hasan Kafi. *Šerhu Tembisi t-Telhis*. Rukopis u GHB u Sarajevu br. 1689.
- Štampana djela na arapskom jeziku:
- Omer Musa Paša, *Edebu l-duveli l-mutatabi'a*, Lubnan, 1967.
- Qazwini, *Telhis*, Istanbul, 1885.
- Qazwini, *Al-Idab fi ulumi l-belaga*, Kairo, bez datuma izdanja.
- Krečkovski, *Dirastun fi teribi l-edebi l-arebi*, Moskva, 1965.
- Kamil al-Holi, *Suwerun min tetawuri l-bejani l-arebi*, Kairo, 1962.
- Al-Hariri, *Megamat*, Kairo, bez datuma izdanja.
- Štampana djela na našem jeziku:
- Nakičević, Omer (1977). *Hasan Kafi-ja Pruščak – pionir arapsko-islamskih nauka u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo: Starješinstvo Islamske zajednice u SR BiH.
- Nakičević, Omer (1988). *Arapsko-islamske znanosti i glavne škole od XV do XVII*. 1. izd. Sarajevo-Mostar-Prusac : GHB.
- Fatić, Almir (2005). *Tefsirske rasprave Hasana Kafije Pruščaka*, rukopis – magistarski rad.
- Muhtić, Teufik (1998). *Gramatika arapskog jezika*. Sarajevo : Ljiljan.
- Muhtić, Teufik (1995). *Klasična arapska stilistika*. Sarajevo : El-Kalem.
- Ramić, Jusuf (2004). *Arapska stilistika u svjetlu Kur'ana i hadisa Allahova Poslanika*. Sarajevo : Fakultet islamskih nauka u Sarajevu i El Kalem.
- Mogućnosti – časopis za književnost i umjetnost*, Split, 1979.
- Imam Busiri Kasidei-Burda*. Preveo s arapskog jezika, uvod s napomenama i komentarima napisao Hifzija Suljkić. Sarajevo, Zvornik.
- Goldziher, I. (1909). *Kratka povijest arapske književnosti*, Sarajevo : Islamska dionička štamparija.
- Šabanović, Hazim (1973). *Književnost muslimana BiH na orijentalnim jezicima*. Sarajevo : Svjetlost.

الموجز

مصادر علم البلاغة عند بروشتشاك

السككي - القزويني - بروشتشاك

الأستاذ الفخري د. يوسف راميتش

شهد علم البلاغة العربية ذروة تقدمه في عصر السككي والقزويني، وبرز هذا العلم في بلادنا على يد حسن كافي بروشتشاك. ومنذ ذلك الحين وحتى عصر النهضة العربية في القرن التاسع عشر لا يوجد كتاب ذو قيمة في هذا المجال. ويعتبر السككي (555-626/1160-1228 هـ / 626-555 هـ / 1160-1228 م) الأول بين هؤلاء الثلاثة. وفي القسم الثالث من كتابه الموسوعي "مفتاح العلوم" عرض السككي علم البلاغة العربية بأجزائه الثلاثة.

أما "تلخيص المفتاح" للقزويني (666-937 هـ / 766-937 م) فيعتبر أفضل تلخيص لكتاب السككي. وللقزويني كتاب آخر هو "الإيضاح في علوم البلاغة" الذي تعتبره الأوساط العلمية شرحاً "للتلخيص" يوضح بعض الآراء الواردة فيه، والدليل على ذلك عنوان الكتاب ذاته.

وقد أعد بروشتشاك (159-420 هـ / 420-159 م) تنقيحاً لكتاب "التلخيص" للقزويني وأسماه "تمحيص التلخيص"، وانتهى منه في صيغته الأولى سنة 995 هـ، أما الصيغة النهائية فأتتها سنة 1061 هـ، كما جاء في نهاية المخطوطة المحفوظة في مكتبة الغازي خسرو بك في سراييفو. وفي "شرح التمحيص" أعطى توضيحات للمسائل التي كان يكتنفها الغموض في "تمحيص التلخيص".

الكلمات الرئيسية: علم البلاغة، النقد الأدبي، السككي، القزويني، بروشتشاك، مكتبة الغازي خسرو بك، أقسام البلاغة: المعاني، البيان، البديع، القصائد النبوية، عصر البديعيات.

Summary

SOURCES OF PRUŠČAK'S STYLISTICS
SEKKAKI – QAZWINI – PRUŠČAK

Jusuf Ramić

Arabic stylistics has seen its peak in times of Sekkaki and Qazwini, and here in Bosnia it was during the time of Hasan Kafi Prusćak. From that time onwards no serious work in this field has appeared until the time of the Arabic revival in 19th century.

Sekkaki (555-626/1160-1228) is frontrunner of these three. In his encyclopedic work *Miftabu l-'ulum* (Key to knowledge) in the final, third part of which he brought a review of the Arabic stylistics given in all three parts.

Qazwini (666-739/1267-1338) is the author of *Talkhis al-Miftâh* (Summary of the "Key") considered to be the most successful redaction of Sekkaki's work. He is also the author of *Al-Idah fi 'ulumi l-belaga* (The clarification of the science of rhetoric) considered by scholars to be a commentary on *Talkhis*, or rather a clarification of some ideas in that work, as is suggested in the title itself.

Prušćak (951-1024/1544-1615) edited Qazwini's *Talkhis* and titled it *Temhisu l-Talkhisi* (Analysis of the "Summary"). Prusćak wrote the concept of the work in 1599, whereas the final redaction he completed in 1602, as is stated on the last page of the manuscript kept in Gazi Husrev-bey's library in Sarajevo. Some questions that were ambiguous in *Temhis*, he clarified in his commentary upon *Temhis*.

Key words: stylistics, literary criticism, Sekkaki, Qazwini, Prusćak, Gazi Husrev-bey's library, elements of stylistics: me'ani, bejan, bedi', kasaid nebevije, 'asru l-bedi'ijjat...